

PSİKOLOJİNİN KONUSU

- > Psikoloji kelimesinin kökeni Yunanca "psyche" sözcüğüne dayanır. Psikoloji organizmanın gözlenebilir ve ölçülebilir davranışlarını inceleyen pozitif bir bilimdir.
- > Psikoloji insanın çevresinde bulunan varlıkları, olayları nasıl algıladığını, öğrendiğini, nasıl düşündüğünü; etkiler karşısında nasıl uygulandığını; zekâsını, kişiliğini vb. özelliklerinin neler olduğunu araştırır.
- > İnsan davranışlarını daha iyi anlayabilmek ve insanlar üzerinde yapılamayan birtakım deneyler hayvanlar üzerinde yapıldığından, hayvanların davranışları da psikolojinin inceleme alanındadır.
- > Psikolojide iki önemli kavram vardır. Bunlar; "organizma" ve "davranış"tır.
- > **Organizma**; canlı bir varlığı oluşturan organların uyumlu bütünlüğüdür. İnsan, hayvan ve bitkiler birer organizmadır.
- > **Davranış**; içten ve dıştan gelen etkilere karşı organizmanın yaptığı tepkilerdir.
- > Bu tepkiler görülebilen veya ıstılabilen, konuşmayı da kapsayan vücut hareketleri olabileceği gibi onlar kadar kolay gözlenemeyen duygular, düşünceler de olabilir.

I. Davranışın çeşitleri

1. Gözlenebilen davranışlar:

- Yürüme, koşma, gülme, ağlama vb.

2. Gözlenemeyen davranışlar:

- Düşünme, sevinme, üzölme, tasarlama vb.

3. İradeli (istemli) davranışlar:

- Bireyin kendi iradesi ile yaptığı davranışlardır. Yemek yemek, uyumak, ders çalışmak vb.

4. İrade dışı (istemsiz) davranışlar:

- Bireyin kendi isteğine bağlı olmadan yaptığı davranışlardır. İrkieme, tik, göz bebeğinin küçölmesi vb.

II. Davranışı etkileyen faktörler

1. Organik faktör:

- Yaş, cinsiyet, sinir sistemi, iç salgı bezleri vb.

2. Psikolojik durum:

- Duygu, heyecan, korku, ilgi vb.

3. İçinde bulunulan çevre:

- Renk, ısı, ışık, soğuk, sıcak, sosyal çevre vb.

4. Geçmiş yaşantı ve deneyimler:

- Boğulma tehlikesi geçiren birinin sudan korkması vb.

- > Tutum ve beklentiler: Kişinin duygu, düşünce, bilgi, inanç ve değerlendirmeleri ve beklentileri davranışlarını etkiler.

Örnek 1

Canlı varlıkların bir yönü zihin ve bilişsel süreçlerdir. İnsanlar; algılar, öğrenir, hatırd tutar, davranışlarını kontrol eder, soyutlar, geneller. Bunların bir kısmını insandan daha az gelişmiş canlılar da yapar. Bizim bir de bedenimiz var. Yediğimiz yemekleri mide-bağırsak sistemimiz işlemliyor, dolaşım sistemimiz besin maddelerini dokulara taşıyor, atık maddeleri de boşaltım sistemimiz böbreklerden süzerek dışarı atıyor. Fakat kaygılandığımızda mide-bağırsak sistemimiz gereği gibi çalışmıyor; üşütüp ateşimiz çıktığında ders çalışmakta, dikkatimizi toplamakta ve öğrenmekte güçlük çekiyoruz; bir arkadaşımızın stres sonucu birdenbire kekeleyemeye başladığını fark ediyoruz.

Yukarıda verilen parçada anlatılmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Davranışlarımızın bir yönünü de gözlenemeyen davranışlar oluşturur.
- B) Davranışlarımızın bir yönünü de zihin ile bedenin ilişkisi içinde olduğu psikofizyolojik davranışlar oluşturur.
- C) İnsan davranışları yaşantı ve tekrar sonucu oluşur.
- D) İnsan davranışlarında sadece zihinsel süreçler etkilidir.
- E) İnsan davranışlarının oluşmasında bedenin etkilerini incelemek anlamsızdır.

Pavlov hayvanlar üzerinde deney yapmıştır.

Örnek 2

Bir psikolog, yazısında şu görüşlere yer vermektedir: "İnsanlar, hayvanlardan farklı olarak sembolleştirme ve öngörü kapasitelerine sahiptir. Bu sayede sorunları zihinlerinde canlandırırlar, olası çözümler üretirler ve bunların sonuçları üzerinde düşünürler. Bu düşünce süreçleri, insan davranışlarını etkiler. Bu nedenle davranışları anlamada düşünce süreçlerini bilmenin gerekli olmadığını, hayvanların uyarıcılara verdikleri basit tepkilerin nasıl oluştuğunu anlayabilirsek insanların karmaşık davranışlarını da anlayabileceğimizi iddia eden görüş çok sık bir görüştür. Evet, insanlar pekiştirmeler yoluyla öğrenebilir fakat bunun için pekiştirme işleminin bilinçli olarak farkında olmaları gerekir.

Bu parçada psikoloğun eleştirdiği yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yapısalcı B) İşlevselci C) Psikoanalitik
D) Davranışçı E) Gestalt

4. Psikodinamik Yaklaşım

- İnsan doğuştan gelen iki temel eğilime sahiptir: Cinsellik ve saldırganlık.
- Bunlar, insanın bir toplum içinde yaşamasını zorlaştırdığından sürekli baskı altında tutulur ve bilinçaltına atılır.
- Psikoloji kişilikteki aksaklıkların bilinçaltındaki nedenlerini bulmalı ve tedavi etmelidir. Bunun için de bireyin geçmiş yaşantısı incelenmelidir.

- Ruhsal yapı birbiriyle ilişkili üç kavramla açıklanır: Bilinçaltı, bilinç ve bilinç öncesi.
- Temsilcileri Sigmund Freud, Alfred Adler, Karl Jung, Karen Horney ve Erich Fromm'dur.

5. Hümanistik Yaklaşım

- Bu yaklaşıma göre insanın doğumla başlayan ve ömür boyu süren fizyolojik, toplumsal ve psikolojik gereksinimleri vardır.
- Açlık, cinsellik, susuzluk, uyku gibi gereksinimlerin yanında; güven, sevgi, saygı, kendini gerçekleştirme insanın ihtiyaçlarından bazılarıdır.
- Bunların karşılanmaması ruhsal yaşamın bütünlüğünü bozar. İnsan gereksinimlerini önem sırasına göre doyurmalı ve sağladığı doyuma göre aşama aşama gelişmelidir.
- Temsilcileri Abraham Maslow ve Carl Rogers'tır.

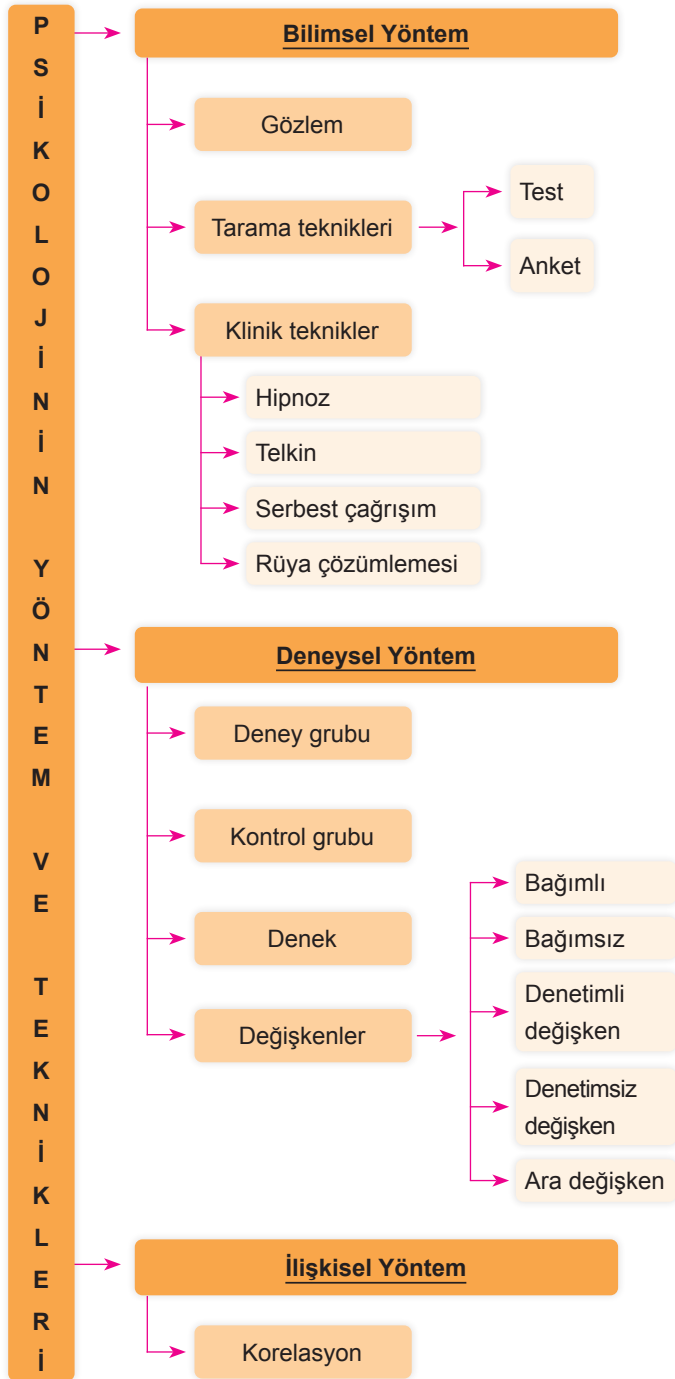
Abraham Maslow güdüleri önemine göre sıralamıştır.

6. Bilişsel Yaklaşım

- Bilişsel süreçler algılama, bellek ve düşünme gibi zihinsel süreçlerdir.
- Bu süreçleri kullanarak birey; kendisi ve çevresi hakkında yeni bilgiler edinir, eski olayları hatırlar, ortaya çıkan sorunları çözer ve gelecekle ilgili planlar yapar.
- İnsan pasif bir varlık değil; uyarıcıları algılayan, işleyen, anlamlandıran aktif bir sistemdir.
- Psikoloji dıştan gözlenebilen bilişsel süreçlerin türü ve yapıyla gözlenebilen davranışların türü ve özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırmalıdır.
- Temsilcisi Jean Piaget'dir.

PSİKOLOJİNİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

I. Bilimsel Yöntem

- **Bilimsel yöntem**, bilimlerin insanı ve doğayı açıklamak üzere izledikleri sistemli yola verilen addır.
- Bilimler araştırma konularıyla ilgili verilerin toplanmasında bazı araçlara başvurur. Bu araçlara araştırma tekniği ya da **ölçüm aracı** adı verilir.
- Psikoloji pozitif bilimlerin kullandığı bilimsel yöntemlerden yararlanır. Ayrıca test, anket, görüşme ve vaka incelemesi gibi teknikleri kullanır.

1. Bilimsel Yöntem Aşamaları

- Bilimsel yöntem beş aşamada gerçekleşir. Bunlar:

a) Araştırılacak konunun saptanması ve gözlem:

- Araştırmacı cevabını merak ettiği konuyu belirler ve o konunun sınırlarını çizer. Sonra konuyla ilgili gözlemler yapar.

b) Hipotez:

- Gözlenen olaylar arasındaki bağlantıların kavranıp tanımlandırılması ve sınıflandırılması sonucu ulaşılan geçici çözüm denemesidir.

c) Deney:

- Olayların yapay olarak araştırmacının hazırladığı koşullarda, laboratuvar ortamında oluşturulup incelenmesidir.

d) Kuram (Teori):

- Hipotezlerin deneyle kısmen doğrulanmış hâlidir. Teoriler kanıtlanamazsa değiştirilebilir ya da terk edilebilir.

e) Yasa:

- Tekrarlanan gözlem ve deneyler sonucu elde edilmiş, akla uygun, yanlışlanma olasılığı olmayan bilgilerdir.

2. Psikolojide Kullanılan Teknikler

a) Doğal Gözlem:

- Araştırmacının olaya hiçbir katkıda bulunmadan, olanı olduğu gibi incelemesidir.
- Doğal gözlemin bazı sakıncaları vardır. Gözlenen olay aynı olduğu halde bilim insanları olaya farklı yorum getirebilirler.

7. Bilimlerin elde ettiği sonuçların güvenilir olabilmesi, ancak temel bilimsel ilkelere uymalarıyla olanaklıdır. Diğer pozitif bilimler gibi psikoloji de birtakım temel ilkelere uymak zorundadır.

Aşağıdakilerden hangisi psikoloji biliminin güvenilirliğini engeller?

- A) Deney yöntemini kullanması
- B) Diğer psikologların araştırma sonuçlarından yararlanılması
- C) Araştırmalarda nesnellikten uzaklaşılması
- D) Araştırma evreninin sınırlarının belirlenmesi
- E) Bilimin ahlaki ilkelerine uyulması

8. Hamile bir kadının eskisinden daha hassas ve alıngan olmasının nedeni olarak biyolojik yaklaşım, kandaki hormonal dengenin değişmesini gösterir.

Buna göre biyolojik yaklaşım insan davranışlarının açıklanmasında aşağıdakilerden hangisini önemsemektedir?

- A) Bireyin fizyolojik özelliklerini
- B) Bireyin toplumsal çevresini
- C) Bireyin özgür olup olmamasını
- D) Bireyin çevreye uyum sürecini
- E) Bireyin geçmiş yaşantısını

9. Korelasyon iki cins veri arasında karşılıklı ilişki anlamına gelir. Eğer korelasyon birlikte artan ya da birlikte azalan değerleri gösterir ise pozitif, biri artarken diğeri azalan değerler arasındaysa negatiftir. Eğer iki veri arasında hiçbir ilişki yoksa, korelasyon katsayısı sıfır olur.

Buna göre, aşağıdaki değişkenlerden hangisinde pozitif ya da negatif korelasyon yoktur?

- A) Zekâ düzeyi – Eğitim düzeyi
- B) Tekrar sayısı – Hata sayısı
- C) Gelir düzeyi – Gider düzeyi
- D) Duygusal olma – Mantıklı davranma
- E) Düzenli beslenme – Dürüst olma

10. Bilişsel yaklaşım, insanın kendine ulaşan uyaranları işlediğini, yorumladığını, tanımladığını ve ona göre davrandığını ileri sürer. Bu bakış açısında, insanın davranışlarını aktif olarak biçimlendirdiği anlayışı vardır.

Bilişsel yaklaşımın bu görüşünün temelinde aşağıdakilerden hangisi bulunmaktadır?

- A) İnsan davranışlarına bilinçaltı öğeler yön verir.
- B) İnsan bilinçli ve etkin bir varlıktır.
- C) İnsanların sadece dıştan gözlenebilen etkinlikleri bir davranıştır.
- D) İnsan davranışları bütün olarak ele alınmalıdır.
- E) İnsan ne olacağına özgür seçimleriyle karar verir.

11. Psikoloji, bir yandan davranışların organik temellerini anlayabilmek için biyoloji, fizyoloji gibi bilimlerle; öte yandan, sosyal uyarıcıların davranışı nasıl etkilediğini incelerken sosyoloji, antropoloji gibi sosyal bilimlerle yakın etkileşim içindedir.

Psikoloji biliminin diğer bilimlerden yararlanmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Psikolojinin genç bir bilim olması
- B) Tüm insan davranışlarına deney gibi güvenilir yöntemlerin uygulanamaması
- C) İnsanların gizil yönlerinin açığa çıkarılmasının güç olması
- D) Davranışların diğer bilimleri ilgilendiren yönlerinin bulunması
- E) Davranışların tek bir nedene indirgenerek açıklanabilmesi

12. Psikodinamik yaklaşım insanın bugünkü davranışlarını anlamada, geçmiş yaşantıların incelenmesi gerekliliği üzerinde durur.

Buna göre, psikodinamik yaklaşımın aşağıdaki araştırma yöntemlerinden hangisine öncelik vermesi beklenir?

- A) Deney
- B) Gözlem
- C) İlişkisel yöntem
- D) Anket
- E) Olay incelemesi

1. ve 2. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Psikoloji bilimi insanı inceler fakat yeryüzünün en karmaşık canlısı insandır. İnsanoğlu dünyamız için önemlidir; çünkü çevresi üzerinde en büyük etkiyi o yapar, kültür ve medeniyeti o oluşturur, geleceği onun davranışları belirler. Bütün bunlar, canlı türlerini, özellikle de insanı anlamamızı, onun davranışlarını ve düşünme biçimini açıklayabilmemizi gerektirmektedir. İnsan davranışları ve nedenleri konusunda şu gibi sorular üzerinde düşünüyor olabilirsiniz: Arkadaşım baskın kişilikli bireyler karşısında niye suskun oluyor da kendinden küçükler arasında saldırganlaşıyor? Ders çalışırken neden bir sayfa önce okuduklarımı hatırlayamıyorum? Kardeşim doğduğundan beri ben niye ailemin ilgisini daha çok arar oldum? Büyükanнем dün bize gelen misafirin adını unuttu. Hâlbuki küçüklüğünde yan evde oturan komşularını tek tek hatırlıyor. Bu kadar eskiyi hatırlarken yeni olanları neden hemen unutuyor? Çevrenize uyum yapabilmemiz için bu gibi soruları cevaplayabilmemiz gerekir. İnsanın önemli bir özelliği de onun sosyal bir varlık olmasıdır. Kültür ve medeniyet insanın sosyal bir yapı içinde etkinlikte bulunmasıyla oluşur. İnsanoğlunun ruh sağlığı, onun başkalarıyla bir arada olma, onlarla yaşama becerisiyle doğrudan ilişkilidir. Başarılı sosyal etkileşim ise bireyin hem kendisini hem de etkileşimde bulunduğu bireyleri anlamasına, hangi koşulda ne gibi davranışların ortaya çıkacağını doğru tahmin etmesine, kendisinin ve diğerlerinin davranışlarını yönlendirebilmesine bağlıdır. Örneğin, anne ve babalar çocuklarını demokratik mi yoksa otoriter bir tutumla mı yetiştirmelidir? İş kazalarını en aza indirebilmek için fabrikadaki makine ve aletler nasıl düzenlenmelidir? Bu ve bunun gibi sorular her gün karşımıza çıkmakta, yazılı ve görsel medyada tartışılmakta, öğretmenler, anne ve babalar, iş adamları bu tür sorularla yüz yüze gelmektedir.

1. Bu parçada aşağıdaki sorulardan hangisine cevap verilmektedir?

- A) Psikolojinin konusu nedir?
- B) Psikolojinin alt dalları nelerdir?
- C) Psikolojinin yöntemleri nelerdir?
- D) Psikolojinin amaçları nelerdir?
- E) Psikoloji neden diğer bilimlerle işbirliği yapmalıdır?

2. Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi psikoloji biliminin inceleme alanlarından biri değildir?

- A) Kişilik
- B) Hatırlama ve unutma
- C) Sosyal davranış
- D) Ruh sağlığı
- E) Fiziksel yapı

3. Carl Rogers ve Abraham Maslow gibi terapist ve düşünürlerin temsil ettiği bu yaklaşım 1960'larda popüler hale gelmeye başladı. Onlara göre insanlar, davranış tarzlarını büyük ölçüde kendileri seçerler. Özgür seçimler yapabildikleri için de davranışlarının sonuçlarından kendileri sorumludurlar. Bu görüşe göre, insanlar bu dünyaya kendini gerçekleştirme eğilimiyle gelirler. Eğer anne-baba ve toplum bireyin gelişmesi için optimum koşulları sağlarsa bireyler doğuştan getirdikleri potansiyelleri ortaya çıkaracak ve psikolojik olarak kendilerini geliştiren davranışları sergileyeceklerdir. Ancak bazı durumlarda anne-baba, öğretmenler ya da çevredeki diğer insanlar bireyi yıkıcı biçimde eleştirerek, onun kendini gerçekleştirme eğilimine ket vurabilirler ve kendini değersiz hissetmesine yol açabilirler. Bu yaklaşıma göre insanın doğumla başlayan ve ömür boyu süren fizyolojik, toplumsal ve psikolojik gereksinimleri vardır. Bunların karşılanmaması ruhsal bütünlüğü bozar. İnsan gereksinimlerini önem sırasına göre doyurmalı ve sağladığı doyuma göre aşama aşama gelişmelidir. İnsan, gelişimi tamamlanmış bir varlık değildir. Gelişme gücünü kendinden alan, oluşum hâlinde bir varlıktır. Bu yaklaşım ortaya koyduğu grup terapisi ve psikodrama gibi bazı tekniklerle psikolojiye katkıda bulunmuştur. Ancak deney yöntemini reddettiği için de eleştirilmiştir.

Bu parçada sözü edilen yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Psikodinamik
- B) Bilişsel
- C) Hümanist
- D) Davranışsal
- E) Yapısalcı

1. – İnsanın doğumla başlayan ve ömür boyu süren besin gibi doğal; güven, saygı, sevgi gibi ruhsal ve toplumsal gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler insan davranışlarını etkiler.
- İnsana dıştan bakarak onun nasıl davranacağını kestirmek olanaksızdır. Çünkü insan cansız bir nesne değildir. Özgürce yaşamak ve özgürce seçmek gibi amaçları vardır. İnsanın bu amaçlarına ulaşmış ulaşmadığı ancak sezgi yöntemi ile bilinebilir.

Bu iki görüşü savunan psikoloji yaklaşımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hümanist yaklaşım
B) Davranışsal yaklaşım
C) Psikodinamik yaklaşım
D) Yapısalcı yaklaşım
E) Biyolojik yaklaşım

2. • A. Adler, davranışların temelinde üstünlük duygusu bulunduğunu,
• E. From, saldırganlık eğiliminin davranışları etkilediğini,
• S. Freud, cinsel dürtünün davranışlara yön verdiğini ileri sürmüştür.

Bu görüşlere dayanarak aşağıdaki genellemelerden hangisine ulaşılabilir?

- A) İnsan davranışları karmaşık olduğundan açıklanamaz.
B) İnsan davranışları içebakış yöntemiyle açıklanmalıdır.
C) İnsan davranışları birçok faktörden etkilenecek oluşur.
D) İnsan davranışları doğuştan getirilen özelliklere göre şekillenir.
E) İnsan davranışları bir bütündür.

3. Karşılaştığı sorunlarla mücadele etmek yerine onları görmezlikten gelen ve en küçük sorunu bile abartarak güvensiz ve huzursuz yaşayan bir kişi, sorununa çözüm aramak için psikoloğa başvurur. Psikolog, kişinin sorunlarını anlamak için onunla duygu, düşünce ve davranışları konusunda yüz yüze konuşur ve sorunlarının giderilmesine yardımcı olur.

Bu parçada söz edilen psikoloğun kullandığı yöntem aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deneysel yöntem
B) Sistematiik gözlem
C) Klinik yöntem
D) Korelasyonel yöntem
E) Betimleyici yöntem

4. Psikoloji biliminin amacı insanların daha sağlıklı, bilinçli yaratıcı ve mutlu olmalarını sağlamaya çalışmaktır. Bu anlamda herkesin psikolojik kavramları ve süreçleri bilmesi insanlığa fayda sağlayacaktır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi psikoloji bilimini bilmenin yararlarından biri değildir?

- A) İnsanların ne tür tepkiler vereceğini tahmin edebilme
B) Bireyin kendisinin ve başkalarının sorunlarına akılcı yaklaşabilme
C) Davranışların temelinde bulunan duygu ve düşünceleri anlama
D) İnsanların toplum içinde uyması gereken kuralları belirleme
E) Verileri gündelik yaşamı kolaylaştırmada kullanma

5. I. Bir satıcının vitrini iyi düzenleyerek giysileri mankenler üzerinde sergilemesi
II. Gençlerin yeteneklerinin ve kişilik yapılarının hangi işe uygun olduğunun araştırılması

Bu iki konuyu da inceleyen endüstri psikolojisi aşağıdakilerden hangisiyle ilgilenmez?

- A) İş verimi
B) Yaşa bağlı gelişim basamakları
C) İş doyumu
D) Mesleğe yöneltme
E) Müşterilerin nasıl dikkatinin çekileceği

6. • Bir öğrencinin üniversite yaşamının güzelliğinin düşünmesi bir davranış değildir.
• Bir öğrencinin üniversiteye girmek için sınava hazırlanması bir davranıştır.

Davranışsal yaklaşımı savunan bu psikolog, çevresel olay ve durumların bireyin hangi yönü üzerindeki etkilerini incelemektedir?

- A) Yapıp ettikleri
B) Düşünme biçimi
C) Akıl ve sağduyusu
D) Zekâ ve yetenekleri
E) Öğrenme gücü

DAVRANIŞIN OLUŞUM SÜRECİ

- "Uyarıcı" iç ve dış çevreden gelerek duyu organını harekete geçiren (enerji, olay ya da nesne gibi) herhangi bir güçtür.
- Uyarıcı yeteri kadar kuvvetli olunca duyu organlarını etkiler ve davranışa neden olur.
- Organizmada uyarıcılara karşılık meydana gelen davranışlara "tepki" adı verilir.
- Uyarıcı "U" ile tepki "T" ile ifade edilirse neden - sonuç ilişkisi olarak görülebilir.
- Davranışlar üzerinde dışarıdan olduğu kadar organizmanın içinden gelen etmenlerin de rolü vardır.
- Duyum, algı, öğrenme, bellek hatırlama, kişilik gibi psikolojik süreçlerin tümü organizmanın davranışını etkileyen faktörlerdir.

PSİKOLOJİK VE BİYOLOJİK SÜREÇLER

I. Psikolojik, Bilişsel, Duyuşsal, Hareket ve Zihinsel Süreçler

- Psikolojik süreçler; bilişsel duyuşsal ve hareketle ilgili süreçlerin tümünü kapsar.
- Bilişsel süreçler; algılama, akıl yürütme, hatırlama, soyutlama ve hayal etme gibi davranışlardır.
- Duyuşsal süreçler; acı, sevgi, saygı, korku, coşku ve kıskançlık gibi davranışlardır.
- Hareketle ilgili süreçler doğrudan gözlenebilen tepkilerdir.
- Zihinsel süreçler; bilişsel ve duyuşsal süreçlerin tümüdür.

II. Biyolojik Süreçler

1. Nöronların Oluşumu ve Sinirler

- Nöronların oluşumunun ilk aşamasında kalıtsal ve gelişimsel etkenler söz konusudur. Bu yapı bebeğin çevreye uyumunu kolaylaştırır.
- Bebeklerde ilk yıllarda yoğun bir sinaps oluşumu vardır. Çevresel uyarılar bunların bazılarını koruyup geliştirirken bir kısmını yok eder.
- Gelişmenin son aşamasında sinaptik bağlantılar kullanılmaya başlar.
- Sinir hücresi ya da nöron sinir sisteminin temel fonksiyonel birimidir. Sinirsel uyarıları elektriksel ve kimyasal yolla iletir.
- Nöronlar ya da sinir hücrelerinin içi stoplazma ile doludur ve içinde çekirdek vardır.
- Başka hücrelerden gelen uyarıları alarak diğer hücrelere iletirler. Her türlü davranış, beyin değişik bölgelerinde yer alan bir grup nöronun etkinliği ile gerçekleşir.

III. Beyin

- Beyin, en karmaşık psikolojik davranışların gerçekleştiği merkezdir.
- Beynin dışında bulunan beyin kabuğu (korteks) üzerinde gözlerden, kulaklardan, burundan ve kaslardan gelen mesajları değerlendiren ve yanıtlayan farklı alanlar vardır. Bu da farklı etkinlikleri aynı anda yapabileceğimiz anlamına gelir.
- Beyindeki ön lob bilinçli düşünme, yan lob duyguları işleme, arka lob görme, şakak lobu ses ve kokuyu algılama işlevlerini gerçekleştirir.
- Beyindeki omirilik soğanı nefes alma, yutma, sindirim ve kalbin çarpması gibi eylemler üzerinde etkilidir.

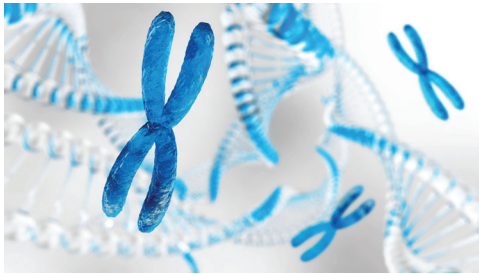
- > Beyincik, bedenin dengesini hareketler arasındaki işbirliğini ve uyumu sağlar.

Canlılar arasında insan en gelişmiş beyine sahiptir.

IV. Kalıtım

- > **Kalıtım**, çoğalma sürecinde anne ve babada bulunan bazı niteliklerin genler yoluyla çocuğa geçmesidir.
- > İnsanın genetik yapısı, kromozom adı verilen ve hücre çekirdeğinde yer alan düz şekilde sıralanmış gen ya da kalıtım ünitesinden oluşur.
- > Anne ve babanın kromozomlarındaki genler ne kadar çok birbirlerine benzerse anne, baba ile çocuklar ve kardeşler o kadar çok birbirlerine benzerler.
- > Organizmanın genetik yapısı genotip, genetik ve çevresel etkilerin yarattığı özelliklerin canlının dış görünüşündeki yansıması fenotip adını alır.
- > Genler, kimyasal olarak deoksiribonükleik asit (DNA) denilen yapılardan oluşur.
- > Davranışın meydana gelmesinde aracılık eden sinir hücrelerinin hem oluşumu hem de aralarındaki iletişimin sağlanmasını DNA birimlerinden oluşan genlerin bir kısmı yönetmektedir.

Kalıtım kromozomlar yoluyla geçer.

KALITIM VE ÇEVRE

- > **Çevre**, insanların ve canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri, karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır.
- > Yaşam boyunca kazanılan deneyimler, çevre etkisiyle kazanılan bilgi ve alışkanlıklara "**edinilmiş donanım**" adı verilmektedir.
- > Davranışların büyük bölümü üzerinde hem kalıtımın hem de edinilmiş donanımın etkisi vardır.
- > **Doğuştan donanım** davranış için gerekli alt yapıyı, gizli gücü sağlar. Edinilmiş donanım ise bu gücün gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tayin eder.
- > Yaşamak çevreye uyma ve onu kendine uydurma işlevidir. Çevrenin fiziksel, sosyal ve kültürel boyutları vardır.

I. Fiziksel Çevre

- > İnsan dahil tüm canlıların doğup barındıkları hayat boyu ilişkilerini sürdürdükleri ve cansız varlıklarla da paylaştıkları ortamdır.

II. Sosyal Çevre

- > Belli bir yaşam biçimini sürdüren, birlikte yaşayan, aynı kültürü paylaşan, aralarında etkileşim bulunan insanların oluşturduğu çevredir.

III. Kültürel Çevre

- > Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların oluşturduğu çevredir.

4. Kimlik Oluşumu

- Kimlik; bireyin kendine özgü duyguları, değer yargıları ve davranışlarının geçmiş yaşantıların bıraktığı izlerle oluşturduğu bütüne denir.
- Ergenin kendisi ile ilgili sahip olduğu bütün değerler ve özellikler onun kimliğini belirler. Yaşantısından kattığı her tür deneyim birer iz olarak kimlikte yerine alır.
- Kimlik gelişiminin aşamaları şunlardır:

a) Dağınıklık (Belirsizlik) Aşaması

- Ergenin nasıl bir kimlik oluşturacağına ilişkin belirgin ve kararlı bir seçimi yoktur.
- Belirsizlik aşaması ergeni gerginleştirdiği için tartışmacı ve sert bir tutum takınır.

b) Bağlılık (İtaat) Aşaması

- Ergen toplumun, çevrenin ve ailenin kurallarını hiç sorgulamadan olduğu gibi kabul eder ve bağlanır.
- Bu tür bir kimlik kazanımı ergenin zihinsel yapısındaki soyut düşünebilme yeteneğini etkileyebilir.
- Ergen bu dönemde kalırsa buna "erken kapanma" adı verilir. Kızlarda görülen erken yaştaki evliliğin nedeni çevresinin ona benimsettiği bağımlı, itaatkâr kimlik olabilir.

c) Askıya Alma (Geri Çekilme) Aşaması

- Kimliğini bulma çabasındaki ergen kimlik oluşumunu tamamlayamadığını düşünüp geçici bir süre erteleme ya da yeni arayışlara girme yolunu seçer.
- Bu durum bir arayış evresidir. Arayış süreci devam ederken ergenin bunalımı daha da artar.
- Kimlik bunalımı atlatılamazsa uyum daha fazla bozulur ve kimlik karmaşası ortaya çıkar.

d) Özdeşleşmenin Başarılması Aşaması

- Ergen kendisine yakın bulduğu, beğendiği kişi ya da kişilerin rollerini, davranışlarını, kendi kimliği ile bağdaştırarak bir özdeşim kurar.

Örnek 2

Birçok fiziksel ve psikolojik değişimin yaşandığı bir gelişim evresi olarak tanımlayabileceğimiz ergenlik dönemine ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Bireyler bu dönemde üremeyi gerçekleştirebilecek biyolojik olgunluğa ulaşır.
- B) Bu dönemde bireylerin boy ve kilosunda hızlı bir artış görülür.
- C) Fiziksel büyümenin farklı beden bölgelerinden farklı zamanlarda gerçekleşmesi sakarlık problemlerine yol açabilir.
- D) Ergenlerin çoğu kaygı verici denemeler yapar ve bu sürekli bir soruna neden olur.
- E) Fiziksel gelişimin en yoğun olduğu dönem cinsiyete göre farklılık gösterir.

e) Kuşak Çatışması

- Eski nesil, kendi değerlerine sınıksız bağlanıp yenileri görmezden gelirken gençler her zaman yeniliklerden yanadır.
- Yeni değerleri benimsemeye eğilimli olan ergenle daha yaşlı kuşak olan anne, baba ve yetişkinler arasında yaşanan anlaşmazlığa "kuşak çatışması" adı verilir.

IV. Yetişkinlik

- Kimliğin kararlılık kazanması, toplumsal rollerin bütünüyle benimsenmesi yetişkinlikte gerçekleşir.
- Birey ilgi duyduğu alanda çalışır, meslek seçimi ve eş seçimi gerçekleşir.

- > Görme duyumu organı göz, uyarıcısı ışıktır. Işık uyarınları gözün kornea ve saydam tabakasından geçerek merceğe gelir; mercek bu ışığı retina üzerinde odaklaştırır. Bu yolla beyindeki görme merkezi uyarılmış olur.
- > Göz bebeğinin büyüüp küçülmesi ışığın ayarlanmasına yarar. Yüksek ışıktaki göz bebeği küçülür, az ışık olduğunda ise büyür.

II. İşitme Duyumu

- > İşitme, organizmanın nesnelerin titreşimi sonucu ortaya çıkan sesleri duyma yetisidir.
- > Nesnelerin titreşimi hava aracılığı ile kulağa ulaşır. Kulak üç bölümden oluşur. Bunlar; dış kulak, orta kulak ve iç kulaktır.

III. Tat Duyumu

- > Tatma duyumunun organı dil ve kısmen de damaktır. Uyarıcısı ise sıvı maddeler ile tükürükte eriyebilen kimyasal maddelerdir.
- > Dil birçok girinti ve çıkıntıdan oluşmuştur. Dilde ayrıca tat uyarıcısına duyarlı ve tüylü olan tat hücreleri vardır. Bunlara "Papilla" adı verilir.
- > Dil tatma dışında; sıcak, soğuk, acı, sızı ve basınç duyularına da sahiptir.

Görmesek, işitmesek ve duymasak kendimizi nasıl hissederdik?

IV. Koklama Duyumu

- > Koklama duyumunun organı burun, uyarıcısı ise gaz haline gelmiş kimyasal maddelerdir. Bu kimyasal maddelerin duyu organı aracılığı ile fark edilmesine koklama duyumu denir.
- > Burun boşluğunun üst kısmında, üzerinde sürekli nemli ve tüylü olan koku hücreleri ile bunların bağlı olduğu sinir hücreleri vardır. Bunların uyarıcıları beyindeki koku merkezine iletmesi ile koku duyumu meydana gelir.

- > Koklama duyumu ile tatma duyumu arasında önemli bir ilişki söz konusudur. Tatma algısı, koklama duyusu ile birlikte gerçekleşir.

V. Dokunma Duyumu

- > Dokunma duyumu derinin bir şeye dokunması ya da deri üzerine basınç yapılması ile meydana gelir.
- > Duyum iç deride bulunan ince sinir ipliklerinin uyarıcıları alıp beyne ulaştırması ile gerçekleşir.
- > Bedenimizi saran derinin her tarafı aynı duyarlılıkta değildir. Parmak uçları ile dudaklar daha duyarlı iken sırt bölgesi daha az duyarlıdır.

VI. Kas, Hâl, Denge ve Diğer Duyumlar

- > **Kas ve Hareket Duyumu:** Duyu organlarının durumunu, vücut duruşunu, el ve ayakların pozisyonunu bildirir. Bu duyumlar iskelet kaslarında, kasları kemiğe bağlayan kirişlerde ve eklemlerde bulunurlar.
- > **Hâl Duyumu:** Açlık, tokluk, susuzluk, yorgunluk ve mide bulantısı gibi duyumlardır.
- > **Denge Duyumu:** Beyincik ve iç kulaktaki bulunan duyumlardır.
- > **Acı ve Ağrı Duyumu:** Uyarıcının derideki sinir uçları tarafından alınıp beyne iletilmesi ile oluşur.
- > **Sıcaklık ve Soğukluk Duyumu:** Bu duyumlar deri üzerindeki farklı türden duyarlı noktalar yolu ile hissedilir. Hiçbir şeye dokunmadan da soğukluk ve sıcaklığı algılarız.
- > **Basınç Duyumları:** Deri altı dokularda bulunan iki cisimcikten biri hafif basıncı, ikincisi ağır basıncı alır.

VII. Duyum Eşiği

- > Organizmanın bir uyarıcıyı fark etmeye başladığı noktaya "duyum eşiği" denir.
- > Duyu organlarının bir uyarıcıyı fark etmeye başladığı en alt noktaya "alt eşik" uyarımın artık fark edilemeyecek kadar şiddetlendiği en üst seviyeye de "üst eşik" denir.
- > Organizma alt eşik ile üst eşik arasındaki uyarıcılara duyarlıdır. Tepkisini de bu eşikler arasındaki uyarıcılara gösterebilir.

- > Şiddeti değişen bir uyarıcının veya iki farklı şiddetteki uyarıcının şiddetinin değiştiğinin anlaşılabilmesi için gerekli olan en az miktara **"farklılaşma eşiği"** denir.
- > Hem duyum eşiği hem de farklılaşma eşiği insandan insana hayvandan hayvana farklılık gösterir.

Örnek 3

Hemen hemen her evde, işyerinde veya çoğu sokakta kablosuz internet bağlantılarının yaydığı radyo dalgalarına sürekli maruz kalmakta fakat bunları hiç fark etmemekteyiz.

Yukarıdaki örnek aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

A) Algı yanılması	B) Aşırı uyarılma
C) Fark eşiği	D) Duyum eşiği
E) Yetersiz uyarılma	

UYARILMA VE DAVRANIŞ

- > İçimizden veya dışımızdan gelen ve duyu organları tarafından alınabilecek şiddette olan uyarıcıların organizmayı etkilemesine **"uyarım"** denir.
- > Organizma yaşamını sürdürebilmek için içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamak zorundadır.
- > Organizma sürekli olarak çeşitli uyarıcıların etkisi altındadır. Zaman zaman bu uyarıcıların miktarı azalabilir ya da çoğalabilir.
- > Organizmayı etkileyen uyarıcıların miktarının azalıp çoğalması, organizmanın uyumunu zorlaştırır. Bu durumda organizma aşırı ya da yetersiz uyarılmanın etkisi altındadır.

I. Yetersiz Uyarılma

- > **"Yetersiz uyarılma"**, uyarıcıların duyum eşiğini geçmemesi ya da uyarıcıların organizmayı normal şiddet ve sürenin altında etkilemesi durumudur.
- > Uyarımın meydana gelmesi için uyarıcıların, duyum eşiğinin alt sınırını geçmesi gerekir. Eğer duyum eşiğini geçmezse uyarılma yetersiz olur ve duyum meydana gelmez.
- > Organizmanın belirli bir sürede alışık olduğu toplam uyarıcı miktarı azaldığı zaman da yetersiz uyarılma söz konusu olur.
- > Yetersiz uyarılma uzun sürdüğünde organizma çevresine uyumda zorlanır. Algılama bozuklukları başlar. Sanrılar (halüsinasyon) başlar ve davranış bozuklukları ortaya çıkar. Zihinsel işlevlerde gerileme görülür.

II. Aşırı Uyarılma

- > İç ve dış uyarıcıların organizmayı normal şiddet ve sürenin üstünde etkilemesine **"aşırı uyarılma"** denir. Organizmanın normal etkinlikte bulunması için gereken miktardan çok uyarım olması demektir.
- > Sürekli ve şiddetli uyarıcılar (kuvvetli bir ışık, yüksek ısı ya da gürültü, aşırı açlık, susuzluk ya da ağrılar vb.) aşırı uyarılmaya neden olur.
- > Aşırı uyarılmada uyarıcılar üzüntü, kaygı ve öfke gibi kişinin duyu ve düşüncelerinden de kaynaklanabilir.
- > Aşırı uyarılmada birey zorlanır. Bundan kurtulmak için çaba gösterir. Kurtulamadığında organizma yorgun düşer ve çevresine uyumu azalır.
- > Organizmada önce huzursuzluk ve gerginlik görülür. Bu durum devam ederse davranış bozuklukları ya da psikosomatik hastalıklar ortaya çıkar.

Yüksek ses aşırı uyarılmaya neden olur.

III. Dengelenme

- > Aşırı ve yetersiz uyarılma sonucunda, organizmanın bozulan uyumunu yeniden sağlama çabasına **"dengelenme"** denir.
- > Organizma uyarıcılarda değişiklik olursa tepkide bulunur. Bu tepkinin amacı uyumlu duruma dönmektir.
- > Bir yandan yeni duruma uyum göstermeye çalışırken bir yandan da değişikliği gidermeye çalışarak çevresini kendisine uydurmaya çalışır.
- > Örneğin aşırı sıcaklıkta vücudun terlemesi, soğuk havada titremesi dengelenmedir.

IV. Alışma ve Duyarlılaşma

- > Uyarıcıların sürekli ve şiddetli sunulması sonucunda, duyu organlarının bu uyarıcıları bir müddet geçtikten sonra farketmemeye başlamasına **"alışma"** ya da **"duyarsızlaşma"** denir.
- > Alışmada aynı etkiyi elde etmek için daha yüksek uyarıcı şiddetine gereksinim vardır.
- > Organizmanın alıştığı bir uyarıcının şiddetinde ya da özelliğinde bir değişiklik olduğunda ona karşı normal durumunda kinden daha duyarlı hâle gelmesine **"duyarlılaşma"** denir.

- Duyarlılışmada daha önce etkili olmayan, düşük uyarıcı şiddetlerinin etkili hâle gelmesi söz konusudur.
- Alışkanlık ve duyarlılışmadaki ortak öge, uyarıcıların tekrarlanmasıdır.

Çıkış Soru 2

Esin ve Deniz yol çalışması yapılan gürültülü bir caddenin yakınındaki parkta kitap okumaktadır. Esin bir süre sonra "Burası gerçekten çok gürültülü, ilk oturduğumuzda bu kadar rahatsız olmamıştım ama son iki sayfada okuduklarım hakkında hiçbir fikrim yok. Daha sessiz bir yere gitmeye ne dersin?" diye sorar. Deniz "Ne garip! Senin aksine, ben ilk oturduğumuzda çok gürültülü olduğunu düşünmüştüm ama artık gürültünün farkında bile değilim. Yine de istersen başka yere gidebiliriz." der.

Esin ve Deniz'in ortamdaki gürültüye dair bu deneyimleri, aşağıdaki kavram çiftlerinden sırasıyla hangisine örnektir?

- A) Alışma – Yetersiz uyarılma
- B) Duyarlılışma – Alışma
- C) Aşırı uyarılma – Duyarlılışma
- D) Duyarlılışma – Fark eşiği
- E) Fark eşiği – Yetersiz uyarılma

2017 LYS**Çıkış Soru 3**

Alışma ve duyarlılışma kavramlarıyla ilgili;

- I. Alışma ve duyarlılışmadaki ortak unsur uyarıcıların tekrarıdır.
- II. Alışmada uyarıcıya verilen tepki artarken duyarlılışmada azalır.
- III. Duyarlılışma hâlinde kişi, ilgili uyarıcıya karşı daha hassas hâle gelir.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) II ve III

2023 AYT

ALGI, DERİNLİK ALGISI, ALGIDA DEĞİŞMEZLİKLER

I. Algı

- İnsan çevresindeki nesneleri, nesnelerin niteliklerini **duyuları** yolu ile tanır. İnsan, **duyuları** yoluyla elde ettiği bu uyarıcılara bazı anlamlar verir.
- Duyumların yorumlanarak anlamlı hâle getirilmesi sonucu algılama gerçekleşir.
- "**Algı**" insanın çeşitli uyarımları daha önceki yaşantılarının da etkisiyle anlamlı hâle getirerek tanınması demektir.
- Algının oluşumunda duyu organlarımızın yapısının ve işleyişinin rolü vardır. Fakat bundan fazla olarak duyuma bir anlam yüklediğimiz zaman algısı meydana gelir.
- Duyulan bir ses "**uyarıcı**"dır. Bu uyarıcının duyu organlarını etkilemesi ile "**uyarım**", duyu organlarının bu uyarıcıyı alması sonucu da "duyum" oluşur. Duyulan sesin telefon sesi olduğunun farkedilmesi ise "algı"dır.

II. Derinlik Algısı

- Derinlik algısını yaratan çevresel etkenler şunlardır:
 - Başka eşyanın önünü kapatan şeyler bize daha yakın olarak görünür.
 - Bir nesneye yakınsak onu daha aydınlık ve parlak görürüz.
 - Paralel olan çizgiler, bizden uzaklaştıkça birbirine yaklaşıyor gibi görünür.
- Üç boyutluluğun diğer bir nedeni olan gözün yapısal özellikleri şunlardır:
 - Her iki gözün merceği de yakın bir cisme bakarken yassılaşır. Bu cisimlerin yakınlığı ve uzaklığı hakkında fikir verir.
 - Uzak cisimlere bakarken iki gözün bakışları birbirine paralel olur ve yakın cisimlere bakarken iki gözün bakış doğrultusu birbirine yaklaşır. Aradaki açı nedeniyle cismin yakınlığı ve uzaklığı hakkında bir fikir edinilir.
 - İki gözle ayrı açılardan alınan görüntüler, beynin görme merkezinde birleştiğinde nesneler üç boyutlu görünür.

ÖĞRENMENİN TANIMI

- Bir çocuğun kendi başına yaşayabilmesi için uzun yıllar yetişkinler tarafından bakılması gerekmektedir.
- Hayatta kalmak için nasıl besleneceğini, kendini tehlikelerden nasıl koruyacağını öğrenmesi gerekir.
- Diğer insanlarla nasıl iletişim kuracağını, duruma göre karşısındaki kişilere nasıl davranacağını bilgisini yaşayarak kazanır.
- Öğrenme, yaşam boyunca devam eder. Çünkü insanın yeni durumlara uyabilmesi için devamlı yeni davranışlar kazanması gerekir.
- Kazandığımız bütün davranışlarımızda öğrenmenin rolü vardır.
- Arkadaş edinmeyi, spor yapmayı, trafikte nasıl karşıdan karşıya geçeceğimizi, nelerden korkup nelerden nefret edeceğimizi hep öğreniriz.
- Geçmiş yaşantılar sonucunda, davranışlarda meydana gelen değişmeye ve yeni davranış biçimlerinin kazanılmasına "öğrenme" denir.
- Öğrenme çoğu zaman duyum ve algı sayesinde gerçekleşir. Herhangi bir nesne ya da olay ile ilgili uyarıcılar algılandıktan sonra bilgi hâline gelir.
- Doğuştan getirilen, niçin yapıldığı organizmanın kendisi tarafından da bilinmeyen ve türün tüm bireylerinde aynı şekilde görülen kalıtsal davranışlar olan "içgüdüsel" davranışlar öğrenme değildir.
- Kişiyi belli bir hedefe iten gereksinimler nedeniyle ortaya çıkan "güdülenme" de öğrenmenin içine girmez.
- Dıştan gelen bir uyarım sonucu bu uyarı beyne iletilmeden verilen ani yanıt olan reflekslerin de öğrenmeyle ilgisi yoktur.

Örnek 1

Öğrenme, tekrar ya da yaşantı sonucu davranışta meydana gelen oldukça kalıcı değişikliklere denir.

Aşağıda verilen örneklerden hangisi öğrenme değildir?

- A) Bir lise öğrencisinin matematik formüllerini ezberlemesi
- B) Kafesteki farenin kapının açılmasını sağlayan manivela-ya basması
- C) Bir kişinin otobüste ayakta kalan yaşlılara yer vermesi
- D) Bir av köpeğinin avda vurulan kuşu getirmesi
- E) Soğuk bir odada bulunan kişinin titremeye başlaması

ÖĞRENME TÜRLERİ

I. Klasik Koşullanma

- Organizmanın daha önce tepkide bulunmadığı bir uyarıcıya, bu uyarıcının doğal uyarıcı ile birlikte birçok kez verilmesi sonucunda tepkide bulunmaya başlamasına "koşullanma" denir.
- Gerek refleks gerek tepkilerden yararlanılarak yapılan bu koşullanma türü "klasik koşullanma" adını alır.

Not

Klasik koşullanmada karmaşık davranışlar değil, basit davranışlar koşullandırılır.

Örnek 2

Watson deneyinde Albert beyaz bir fare ile ilgilenirken yüksek oranda çekiç örs sesi ile korkutulmuştur. Albert korkmuş ve ağlamıştır. Bir kaç kez daha Albert fareyi gördüğünde korkutulmuştur. Böylelikle yüksek sese duyulan korku fareye de geçmiştir. Artık bundan sonra yüksek ses olmadan da Albert fareden korkmaya başlamıştır.

Buna göre çocuğun beyaz fareden korkmaya başlaması aşağıdaki öğrenme türlerinden hangisine örnektir?

- A) Edimsel Koşullanma
- B) Klasik Koşullanma
- C) Kavrayarak Öğrenme
- D) Gizil Öğrenme
- E) Model Alarak Öğrenme

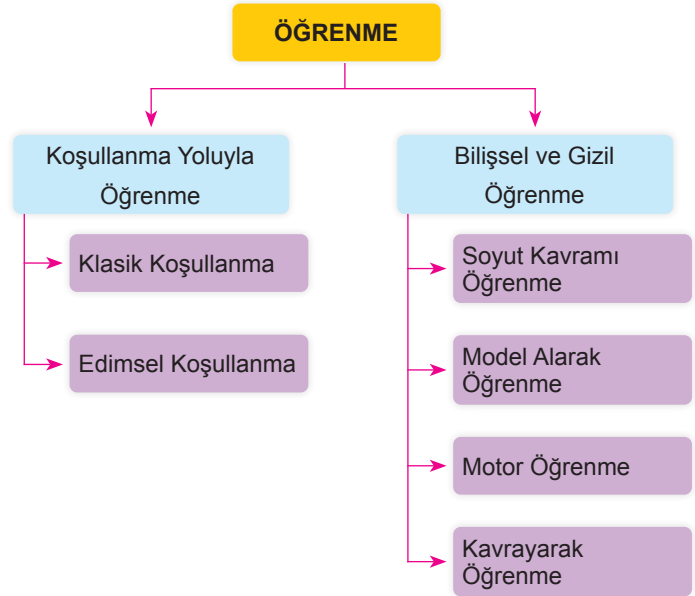
- > Klasik koşullanma ile ilgili ilk deneyler Ivan Pavlov tarafından gerçekleştirilmiştir.
- > Deneyde köpeğe zil sesi verilir ve hiç salya tepkisi görülmez. Bir müddet sonra köpeğe et verilir ve salya salgıladığı görülür.
- > Et "koşulsuz uyarıcı"; salya ise "koşulsuz tepki"dir.
- > Daha sonra çalınan zilin hemen ardından köpeğe et verilir. Bu durum birçok kez tekrarlanır.
- > Yapılan tekrarlar sonucu köpek, zil sesi ile et arasında yeni bir bağ kurar. Ete gösterdiği salya tepkisini, zil sesine göstermeye başlar.
- > Zil sesi "koşullu uyarıcı" zil sesine gösterilen salya tepkisi ise "koşullu tepki"dir.
- > Köpek daha önce göstermediği bir tepkiyi göstermeye başlamıştır. Tekrar sayısı arttıkça salya salgılama davranışı da artmaktadır.

Örnek 3

Bir anne, her seferinde bebeğini emzirmeden önce bebeğin alnını hafifçe okşamaktadır. Bir süre sonra bebek, önceleri sadece emzirmeyle birlikte başlayan emme refleksini artık emzirme başlamadan yalnızca alnı okşandığında da gösterir.

Bu parçadaki bebeğin sadece alnı okşandığında da emme refleksi göstermesi aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) Olumlu pekiştirme
- B) Koşulsuz tepki
- C) Koşullu uyarıcı
- D) Koşullu tepki
- E) Olumsuz pekiştirme

1. Klasik Koşullanma ile İlgili Bazı Kavramlar

a) Genelleme

- > Bir uyarıcıya koşullanmış olan organizma, benzer uyarıcılar verildiğinde aynı tepkiyi göstermeye başlarsa buna "genelleme" adı verilir.
- > Sahibinin sesi ile ismini öğrenen köpeğin, başka insanlar da ismini söylediğinde aynı tepkiyi göstermesi bir genellemedir.

Örnek 6

Coğrafya dersinde Karadeniz bölgesi işleniyorsa öğretmen, Karadeniz bölgesinin fiziki koşulları, iklimi, belli başlı şehirleri, endüstrisi diye bölümlere ayırarak pekiştirir. Sonunda tüm Karadeniz bölgesine ilişkin bilgiyi öğrencilerine kazandırır.

Bu parçaya göre öğretmen konusunu işlerken aşağıdakilerden hangi öğrenme türünü kullanmıştır?

- A) Edimsel Koşullanma
- B) Klasik Koşullanma
- C) Model Alarak Öğrenme
- D) Kavrayarak Öğrenme
- E) Deneme - Yanılma Yoluyla Öğrenme

1. Edimsel Koşullanma ile İlgili Kavramlar

a) Pekiştireç:

- Bir davranışın ortaya çıkma olasılığını artıran uyarıcıdır.

b) Pekiştirme:

- Koşullu tepki ile koşullu uyarıcı arasındaki bağı kuvvetlendiren uyarıcıların verilmesine "pekiştirme" denir.

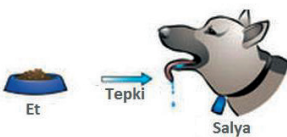
c) Olumlu Pekiştirme:

- Olumlu pekiştiricilerle yapılan pekiştirmeye "olumlu pekiştirme" denir. Pavlov'un deneyinde ödül olarak etin verilmesi olumlu pekiştirme değildir.

d) Olumsuz Pekiştirme:

- Davranışın devamı için hoş gitmeyen uyarıcının organizmadan, ortamdan alınmasıdır.
- Baş ağrısı için ders çalışmayan bir öğrenciye ağrı kesici verilmesi olumsuz pekiştirmeye örnektir.

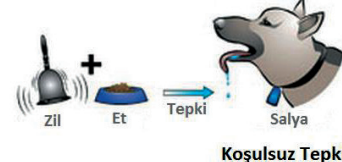
1. Koşullanmadan Önce

2. Koşullanmadan Önce

3. Koşullama Sürecinde

4. Koşullanmadan Sonra

Çıkış Soru 1

Birinci sınıf öğrencisi Ceyhun, yazı yazmaktan hoşlanmadığı için öğretmenin verdiği yazma ödevlerini yaparken çok sıkılıyor ve çoğu zaman ödevlerini tamamlayamıyordu. Bunu fark eden öğretmen, Ceyhun'un eksiksiz tamamladığı her ödevi için defterine bir mutlu yüz çıkartması; tamamlamadığı her ödev için ise bir üzgün yüz çıkartması yapıştırır. Ailesi;

- I. Ceyhun beş mutlu yüz çıkartması topladığında, hafta sonu bilgisayarda oyun oynama süresini otuz dakika uzatır.
- II. Ceyhun'un defterinde beş üzgün yüz çıkartması olduğunda, hafta sonu bilgisayarda oyun oynama süresini otuz dakika kısaltır.

Ceyhun'un ödev yapma davranışını artırmak için yapılan bu uygulamalar, aşağıdaki kavramlardan sırasıyla hangisine örnektir?

I	II
A) Olumsuz pekiştirme	Ceza
B) Olumlu pekiştirme	Ceza
C) Olumlu pekiştirme	Olumsuz pekiştirme
D) Söndürme	Olumsuz pekiştirme
E) Olumlu pekiştirme	Söndürme

2018 AYT

2. Edimsel Koşullanma Uygulamaları

- Edimsel koşullanma yolu ile öğrenme çalışmalarında, hayvan tam istenilen davranışı yaparsa pekiştirici verilir. Böylece hayvanın davranışlarını "biçimlendirmiş" oluruz.
- Sirklerde aslanın ateş çemberinden geçmesini sağlamak bu yolla olmaktadır. Bunun için önceden aslana kamçı, ısıklık vb. bir uyarıcı verilir.
- Uyarıcıdan sonra aslan rastgele hareketler yapmaya başlar. Bu hareketler içinde aslan ateş çemberine yaklaştığı zaman ödül olarak yiyecek verilir.
- Ateş çemberine yaklaşmayı öğrenen aslana belli bir tekrardan sonra istenen hareketi yaptığı anda ödül verilir. Bu durumda uyarıcı verildikten sonra aslan ancak ateş çemberinden geçince ödül alır.
- Rastgele ateş çemberinden geçip ödülünü alan aslan, birkaç denemeden sonra bunu öğrenir. Uyarıcı verildikten sonra ödülünü almak için ateş çemberinden atlar.

7. Ödevlerini yaptığından dolayı öğretmeni tarafından ödüllendirilen öğrenci, belli bir süre ödüllendirilmezse ödevlerini yapmakta isteksiz davranacaktır.

Bu parçaya dayanarak aşağıdaki bilgilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Öğrenmede ödül etkili bir motiftir.
- B) Pekiştirilen davranışların görülme sıklığı artar.
- C) İyi bir öğrenme için güdülenme gerekmektedir.
- D) Kaygı düzeyi arttıkça öğrenme düzeyi düşer.
- E) Bir davranış ödülle öğretilmiş ve ödül ortadan kalkmışsa davranışta sönme gerçekleşir.

8. Cami avlularına serpiyen yemlerle beslenen güvercinler yere herhangi bir şey atıldığında da hep birlikte avluya inmektedirler.

Güvercinlerin bu davranışlarının temelinde bulunan "genelleme" için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Benzer uyaranlara benzer tepkinin verilmesi
- B) Benzer uyaranlara farklı tepkinin verilmesi
- C) Sönen bir davranışın bir süre sonra tekrar ortaya çıkması
- D) Şartlanılan bir uyarıcıya verilen tepkinin ortadan kalkması
- E) Önceki öğrenmenin sonraki öğrenmeyi kolaylaştırması

9. Akşamları erken uyuması gerekirken uyumayan bir çocuğa annesi, uyumadan önce masal anlattığında çocuğunun daha hızlı uykuya daldığını ve uyuma sorunu çıkartmadığını gözler. Artık çocuğunun uyumasını istediğinde ona her seferinde masal anlatır.

Bu çocuğun öğrenmesi aşağıdaki öğrenme yollarından hangisiyle gerçekleşmiştir?

- A) Psikomotor
- B) Bilişsel
- C) Gizli öğrenme
- D) Kavrayış
- E) Koşullanma yoluyla

10. Bir öğretmenin, öğrencisinin sınav kağıdında yaptığı düzeltmeler cezalandırıcı gibi görülebilir; ancak bu düzeltmeler aynı zamanda bilgilendiricidir ve öğrenme için bir fırsat oluşturabilir. Öğrenci yaptığı yanlışları görür ve yanlışları tekrarlama olasılığı azalır.

Bu parçada öğrenmeyi kolaylaştıran hangi faktörden söz edilmektedir?

- A) Bilgilerin tekrar edilmesi
- B) Bilgilerin yaşamda uygulanması
- C) Ödül ve cezanın uygun zamanda verilmesi
- D) Olgunlaşma düzeyinin yükselmesi
- E) Bilgilerin geri bildirimlerle sınanması

11. Bir yunus balığına, kendisini her gördüğünde geriye doğru yüzmesini öğretmeye çalışan bir hayvan eğitmeni, yunus balığına bu hareketinden dolayı her seferinde bir balık vermiş ve sonunda yunus balığı istenilen davranışı göstermeyi öğrenmiştir.

Buna göre, eğitmenin yunus balığına verdiği balık öğrenmenin gerçekleşmesinde hangi rolü oynamıştır?

- A) Ayırt etme
- B) Transfer
- C) Pekiştireç
- D) Ceza
- E) Kendiliğinden geri gelme

12. Bir futbolcunun gece hayatını sınırlamak isteyen yöneticiler, futbolcuyu gece dışarı çıktığında cezalandırırlarsa başarılı olamazlar. Ancak uykusuz kalmanın zararlarını, böyle bir yaşamın futbolcuya yakışmadığını, taraftarların da bundan hoşlanmadığını söyleyerek onu gece hayatından vazgeçirmeye çalışırlarsa daha başarılı olurlar.

Bu örneğe dayanılarak aşağıdaki genellemelerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Parasal ödül sözel ödülünden daha etkilidir.
- B) Birey deneyimleri aracılığıyla sosyalleşir.
- C) Öğrenme model alma ve taklit yoluyla oluşabilir.
- D) İkna yoluyla benimsemenin gerçekleşmesi cezadan daha etkili bir yoldur.
- E) İyi bir öğrenme için her başarılı davranış ödüllendirilmelidir.

1. Bir köpeği zile burnuyla basması için eğitmek istediğimizi varsayalım. Köpeğin burnuyla zili basmasını bekleyip sonra pekiştirme vermeyi planlıyorsak, muhtemelen köpeğe bu davranışı hiç öğretmeyeceğiz demektir. Çünkü hiçbir köpek kendiliğinden gidip bir zile burnuyla basmaz. O halde, köpeği zile yönlendirecek ara davranışları pekiştirerek hedefe ulaşılabilir. Bunun için diyelim ki eğitici deney odasında köpek zilin olduğu bölgeye baktığında sistematik olarak ödül verir, ama başka bir bölgeye baktığında ödül vermez. Böylece köpek bir süre sonra sadece o bölgeye bakmaya başlar. Bu aşamada artık pekiştirme başka bir davranışa kaydırılmalıdır. Örneğin köpek zilin olduğu tarafa geldiğinde ödül verilir başka bir tarafa yöneldiğinde ödül verilmezse bir süre sonra köpek sadece zilin olduğu bölgede dolaşacaktır. Böyle aşama aşama köpek hedef davranışı gösterene kadar çeşitli davranışlar için pekiştirilecek, en son da hedef davranışı gerçekleştirdiğinde pekiştirilecektir.

Bu parçada sözü edilen edimsel koşullanma ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Genelleme
- B) Davranışı şekillendirme
- C) Ayırt etme
- D) Sönme
- E) Kendiliğinden geri gelme

2. – Öğretmenden çalışacak konu sayısı fazla olduğu için sınavdaki sorumluluk alanının azaltılmasını isteyen bir öğrencinin bu teklifinin öğretmen tarafından kabul edilmesi olumsuz pekiştirme değildir.

– Zamanında ödevini yapan bir öğrenciyi öğretmenin sinema bileti ile ödüllendirmesi olumlu pekiştirme değildir.

Buna göre “olumsuz pekiştirme” için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Genellenen uyarıcının ayırt edilmesinin öğrenilmesidir.
- B) Modelin taklit edilerek öğrenmenin gerçekleşmesidir.
- C) Bireyin maddi ve sözel olarak motive edilmesidir.
- D) Birey için olumsuz nitelikteki uyarıcının ortamdaki çekilmesidir.
- E) Bir alandaki öğrenmenin başka bir alana aktarılmasıdır.

3. Bandura'nın 1961'de gerçekleştirdiği "Bobo bebek" deneyi, psikoloji tarihinin en ünlü deneylerinden biridir. Bu deneyde, Bandura üç grup anaokulu çocuğuna bir video film izlettirmiştir. Her grup aynı filmi izlemiş, ama her grup için film değişik bir şekilde bitmiştir. Filmde bir odada Bobo adında büyük plastik bir şişme bebek vardır. Bir yetişkin gelir, Bobo'ya şiddet içeren davranışlar sergiler. Ona bağırır, yumruklar, plastik çekiçe vurur, tekme atar vb. Kontrol grubundakiler için film şiddet sahneleriyle son bulur. Deney grubunun birinde, film başka bir yetişkinin odaya girip Bobo'ya şiddet gösteren modeli pekiştirmesiyle son bulur. Ve son olarak, ikinci deney grubundakiler filmin sonunda Bobo'ya yaptıklarından dolayı başka bir yetişkin tarafından cezalandırılan bir modeli izlerler. Deneyden sonra üç gruptaki çocuklar teker teker bir odaya alınırlar ve o odada Bobo ve diğer plastik aletler durmaktadır. Araştırmacı tek taraflı aynadan, çocukların bu odada filmde gördükleri şiddet içeren davranışları sergileyip sergilemediklerini gözler. Başka kaynaklarda farklı birtakım bulgulardan söz ediliyorsa da, her üç grup da seyrettiği davranışları öğrenmiştir. Beklediği gibi, şiddetin ödüllendirildiğini izleyen çocukların modelin davranışlarını tekrarlama olasılığı daha yüksektir.

Bu parçada sözü edilen çocukların öğrenmesi hangi öğrenme türüne örnektir?

- A) Edimsel koşullanma
- B) Deneme yanılma
- C) Kavrayış yoluyla öğrenme
- D) Gözleyerek öğrenme
- E) Psikomotor öğrenme

4. – Konuları çalışırken konu uzun ise parçalara bölüp çalışmak, sonra da bütünü dikkate alarak çalışmak yararlıdır.

– Konu kısa ise tamamını çalışmakta yarar vardır.

– Tekrarlarda kâğıt kalem kullanmak etkili bir yöntemdir.

Yazarak çalışılanlar daha çok zihinde kalır.

Bu belirlemelerde öğrenmeyi etkileyen hangi faktörden söz edilmektedir?

- A) Kaygı düzeyi
- B) Öğrenmenin gerçekleştiği ortam
- C) Güdülenme düzeyi
- D) Tekrar sayısı
- E) Öğrenenle ilgili faktörler

1. Aydınlıktan kaçan ve karanlığı seven hamam böceklerine karanlığa kaçarken kuvvetli şok verilmiştir. Bu durum bir kaç defa tekrarlandıktan sonra hamam böceklerinin karanlığa giremez oldukları gözlenmiştir.

Bu parçada sözü edilen edimsel koşullanmanın temel ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Önceki öğrenmenin sonraki öğrenmeyi kolaylaştırması
- B) Genellemeden sonra ayırt etmenin öğrenilmesi
- C) Sönen bir davranışın tekrar canlanması
- D) İstenilen davranış gerçekleştiğinde cezadan kurtulması
- E) Belirsiz aralıklarla ödüllendirilen davranışları söndürmenin güç olması

2. Bir fil yavrusunun ayağına zincire bağlı bir halka takılmış ve filin bu şekildeyken ulaşamayacağı bir mesafeye onun hoşuna giden bir yiyecek konmuştur. Fil yiyeceğe yönelmiş fakat ona bir türlü ulaşamamıştır. Sonra filin önüne başka bir yiyecek konmuş ve bu uygulama on beş gün devam etmiştir. Daha sonra filin ayağındaki zincirli halka çıkarıldığında halde fil daha önce ulaşamadığı yiyeceğe gitmemiştir.

Bu durum aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) Olumlu transfer
- B) Güdülenme
- C) Yaratıcı düşünme
- D) Model alma
- E) Öğrenilmiş çaresizlik

3. • Araba kullanmayı yeni öğrenen kişinin, zamanla kaza yapmadan arabayı çok iyi bir şekilde kullanması
• Tenis oynamayı yeni öğrenen kişinin zamanla profesyonel bir tenisçi olması

Bu iki örnek aşağıdaki öğrenme yollarından hangisiyle açıklanabilir?

- A) Kavrayış yoluyla öğrenme
- B) Psikomotor öğrenme
- C) Modeli gözleyerek öğrenme
- D) Şartlanma yoluyla öğrenme
- E) Farkına varmadan öğrenme

4. Normal koşullarda, telefon zili çaldığında telefona cevap veririz. Fakat zil sesi birkaç kez çalar ve her seferinde telefona cevap verdiğimiz hâlde, karşıdaki kişinin sesini duymazsak, bir süre telefon çalsa da cevap vermeyiz.

Telefon sesine şartlanan kişinin çalan telefonlara cevap vermemesi aşağıdakilerden hangisine uygun bir örnektir?

- A) Genelleme
- B) Ayırt etme
- C) Sönme
- D) Transfer
- E) Kendiliğinden geri gelme

5. Hayvan eğiticileri, hayvanın her yaptığı davranış karşılığında ödül olarak yiyecek vermişler ve hayvanın bazı davranışları yapmalarını sağlamışlardır. Ancak, bir süre ödül verilmediğinde, hayvanın davranışları, tam olarak yapmadığı görülmüştür.

Öğrenilen bir davranışın ortadan kalkması için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Organizmalar genellemeden sonra ayırt etmeyi de öğrenirler.
- B) Ödüllendirilmeyen davranışların görülme sıklığı azalır.
- C) Organizmalar farklı uyarıcılara farklı tepkilerde bulundurlar.
- D) Sönen bir davranış bir süre sonra tekrar görülmeye başlanabilir.
- E) Şartlı uyarıcı şartsız uyarıcının yerine seçebilir.

6. Cezalar istenmeyen tepkileri bastırmakla birlikte, davranışın üzerinde oldukça önemli ve olumsuz yan etkiler yapabilmektedir. Ceza "yapma, dur" mesajını verirken, yerine ne yapması gerektiğini iletmez. Sonuçta çocuk, cezalandırıldığı davranıştan daha da kötüsünü yapmaya yönelebilir.

Bu parçada savunulan görüş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ceza, öğrenmede etkili bir yöntemdir.
- B) Bireylere doğru davranışı yaptığında ödül, yanlış davranışı gerçekleştirdiğinde ceza verilmelidir.
- C) Ceza uygulamaları bireyler tarafından bazen ödül olarak algılanabilir.
- D) Ceza, şiddet içermemeli ve kişiliği zedelenmemelidir.
- E) Ceza uygulamalarında benimseme gerçekleşmediğinden olumsuz sonuçlara yol açabilir.